

ВІДГУК

офіційного опонента

Буркинського Бориса Володимировича,

**на дисертаційну роботу Галаченка Олександра Олександровича на тему:
«Регіональна політика розвитку сфери санаторно-курортних послуг», подану
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка**

Актуальність обраної теми наукового дослідження. Соціально-економічні перетворення, які проходять в сучасній Україні заставляють критично підійти до діючих стереотипів, які лежать в основі економічної теорії, і заново осмислити закони суспільного відтворення, які відбивають зв'язки та залежності між різними елементами економічної системи.

Перехід до ринкових відношень, зміна схем надходження та використання ресурсів, необхідних для економічного розвитку, поставили перед регіонами проблему самовизначення в загальній системі відтворення відносин.

В той же час, місце регіональної системи, її фінансову основу розвитку, джерела надходження фінансових ресурсів, механізми їх залучення можливо виділити тільки за умови, якщо регіональна економіка буде розглядатися як цілісна система, сукупність окремих видів відтворювальних циклів.

Ефективність державного управління економічним розвитком в регіоні передбачає дослідження проблем взаємозв'язку економіки та регіональної політики, та пов'язана зі специфікою економічного розвитку того чи іншого регіону, особливостей розвитку та розміщення виробництв, використанням природних ресурсів та інш.

При цьому мова в роботі йдеться не тільки як у теоретичному осмисленні питань регіональної політики розвитку, в історичному аспекті, а і в чіткому визначенні об'єкта управління, якою є сфера санаторно-курортних послуг, інакше кажучи цю сферу економічної діяльності можливо представити як специфічний сектор регіональної економіки. З одного боку, як об'єкт регіональної політики,

санаторно-курортні послуги представляються для певних груп населення країни в цілому, з іншого - для людей, які проживають в даному регіоні, це робочі місця і для них представлення цих послуг - є регіональним економічним інтересом, направленим на відтворення факторів життя цього населення, на задоволення матеріальних та духовних потреб населення регіону за рахунок ефективного територіального господарювання.

Таким чином, цей економічний інтерес дає поштовх розвитку всієї сфери надання санаторно-курортних послуг - як суб'єкту регіональної економічної політики.

В той же час носіями цих економічних інтересів як бачимо являються певні соціальні групи, які відрізняються один від одного за такими ознаками: працівники, які надають санаторно-курортні послуги, і ті, хто ці послуги отримує.

Автор зосереджує свої зусилля на дослідженні політики розвитку санаторно-курортних послуг, що тісно пов'язано і з першою соціальною групою учасників цього процесу. Бо система санаторно-курортних закладів з надання цих послуг постійно скорочується. В 2010 році у нас було 3 тис. санаторно-курортних установ (це 145 тис. ліжко-місць) з них 95% - заклади тривалого перебування (санаторне лікування, профілактика та відпочинок). До цієї мережі входили: будинки, пансіонати та бази відпочинку (65%), санаторії - 14%, санаторії-профілакторії - 10%; бальнеологічні та грязеві лікарні - 8%; пансіонати з лікуванням - 2%; курортні поліклініки - 1%.

На сьогодні більш як третину з них втрачено, тому питання регіональної політики щодо надання цих послуг - питання соціального характеру, це здоров'я нації - вельми актуальне як в науковому, так і прикладному значенні для країни.

Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і пропозицій здобувана.

Основні положення, викладені в дисертації достаньо аргументовані. Дисертант критично аналізує позиції вітчизняних та зарубіжних вчених щодо змісту санаторно-курортних послуг і надає власне авторське тлумачення цього поняття.

Наукові результати одержано автором на підставі вивчення спеціальної літератури і наукових розробок зарубіжних і вітчизняних вчених. При виконанні дисертаційного дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи ретроспективного аналізу, системного підходу, економічного аналізу, економіко-статистичного та економіко-математичного моделювання.

В дисертаційній роботі використані результати особистих спостережень автора та зроблено теоретичне узагальнення наукових публікацій по темі, зібрано і опрацьовано великий обсяг статистичної інформації для висвітлення сучасного стану сфери санаторно-курортних послуг. Дослідження проведене на відповідному науковому і професійному рівні. Дисертаційна робота спрямована на теоретико-методологічне обґрунтування засад та практичних рекомендацій щодо формування та реалізації регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг в умовах децентралізації влади.

Основні положення, висновки і рекомендації, що наводяться в дисертаційній роботі і авторефераті, є достатньо обґрунтовані, оскільки вони базуються на матеріалі, накопиченому у вітчизняній та світовій науці, а також на власних розробках автора. Достовірність результатів дослідження підтверджує належний рівень наукової апробації отриманих результатів на міжнародних науково-практичних конференціях, значна кількість опублікованих наукових праць у фахових та інших, у тому числі зарубіжних виданнях.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт ДУ "Інститут регіональних досліджень імені І.М. Долішнього НАН України" в межах тем: "Соціально-економічний потенціал розвитку сільських територій Західного регіону України: шляхи нарощування та перспективи використання" (номер державної реєстрації 0113U000109), де внесок автора полягає у розробці пропозицій щодо формування регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг та "Формування та механізми реалізації політики розвитку гірських територій України" (номер державної реєстрації 0116U004033) де автором розкрита специфіка санаторно-курортної сфери в гірських умовах та запропоновано шляхи її активізації в умовах децентралізації влади; Вінницького національного медичного університету імені МІ. Пирогова, зокрема в межах

теми: «Розробка програм медичної реабілітації при захворюванні внутрішніх органів та систем» (номер державної реєстрації 010511002619), де здобувач обґрунтував комплекс заходів залучення пацієнтів потребуючих реабілітації з наданням їм відповідних санаторно-курортних послуг.

Метою дослідження автор визначив розробку та обґрунтування теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо формування та реалізації регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг в умовах децентралізації влади.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні засади формування та реалізації регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг.

Об'єктом дослідження є процес формування регіональної політики сфери санаторно-курортних послуг.

Наукова новизна та практична значущість одержаних результатів. Результати виконаного дисертаційного дослідження Галаченка О.О. вирішують важливу науково-практичну проблему з формування та реалізації регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг.

Основними науковими результатами дослідження, які характеризуються новизною, слід вважати:

1. Автором **вперше**

На базі широкого наукового та теоретичного узагальнення та систематизації досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів з проблем надання санаторно-курортних послуг в роботі розроблена уніфікована класифікація цих послуг, яка враховує:

а) тип санаторно-курортного закладу (загальнооздоровчий, профілактичний, бальнеологічний тощо); спосіб надання цих послуг (довгостроковий, середньостроковий та короткостроковий); їх спеціалізацію (спеціалізовані на конкретні захворювання; неспеціалізовані - загальнооздоровчі);

б) особливості санаторно-курортних послуг: загальні специфічні;

в) вплив певних чинників на розвиток цих послуг.

- визначено поняття «регіональна політика розвитку сфери санаторно-курортних послуг» як складова загальнонаціональної політики, яка націлена на зменшення нерівності показників та пропорцій в регіональному розвитку за рахунок надання санаторно-курортних послуг. Регіональну політику в цьому напрямку представлено як формування та реалізацію системи цілей і задач органів влади (на всіх рівнях) щодо надання якісних санаторно-курортних послуг на принципах за рахунок структурної перебудови економіки регіону; врахування природно-ресурсного потенціалу регіону, розвитку ринкових відносин в цій сфері, запобігання неповної зайнятості;

- розроблено концептуальну модель формування регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг на рівні регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування, що враховує наявність лікувального, оздоровчого природно-ресурсного потенціалу регіону, поточний стан його використання, належну інфраструктуру, тренди розвитку окремих закладів цієї сфери під впливом управляючих дій;

- теоретично обґрунтована імітаційна модель аналізу конкурентного середовища та конкурентних переваг закладів надання санаторно-курортних послуг, ефективності діяльності курорту в регіоні з надання цих споживчих послуг; доведено спроможність цих закладів оперативно корегувати свою стратегію в залежності від викликів маркетингового середовища;

- обґрунтовано використання системно-рефлекторного маркетингу в управлінні розвитком санаторно-курортних послуг на регіональному рівні, який враховує зовнішнє середовище, діючі нормативно-правові акти та інші регіональні особливості та дозволяє здійснювати цілеспрямований вплив на формування санаторно-курортних послуг.

Удосконалено:

- поняття «регіональна політика розвитку сфери санаторно-курортних послуг» як систему цілей, адміністративно-організаційних, економічних, правових методів і засобів, а також узгоджених дій державних, регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування щодо їх реалізації за допомогою форм, методів та інструментів, спрямованих на сталий збалансований

розвиток сфери санаторно-курортних послуг при максимально ефективному використанні внутрішніх та залученні зовнішніх ресурсів, раціональному використанні природного потенціалу регіонів;

- науково-методологічні положення щодо функціонування регіональних ринків санаторно-курортних і оздоровчих послуг, які на відміну від існуючих, полягають в організації системи різновагових показників, агрегованих у п'ять блоків (інфраструктура, трудовий потенціал, господарська діяльність, соціальна роль, зовнішньоекономічна діяльність), що дає змогу здійснити інтегральне оцінювання та кластеризацію регіонів за станом розвитку ринку санаторно-курортних і оздоровчих послуг, що слугує базисом осучаснення регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг;

- методичні підходи до активізації розвитку сфери санаторно-курортних послуг, які, на відміну від усталених, передбачають використання міжнародного досвіду державної підтримки діяльності санаторно-курортних закладів (зокрема на регіональному рівні) з огляду на розвиток децентралізаційних процесів, а також створення привабливих економіко-правових умов здійснення господарської діяльності, покращення інвестиційного клімату, встановлення податкових пільг, розробку інноваційних регіональних програм, фінансування окремих інфраструктурних проектів на курортних територіях регіону, що дозволить пом'якшити несприятливі наслідки діяльності суб'єктів господарювання у санаторно-курортній сфері, підвищити їх ефективність, інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність на вітчизняних і міжнародних ринках;

- положення про те, що попит на санаторно-курортні послуги визначаються не тільки сучасним рівнем і характером розвитку цієї сфери економіки регіону, а попитом на кінцевому ланцюгу споживання як сукупної системи (структури) споживчих послуг на рівні спроможної проплати цих послуг;

- методологічні підходи до формування регіональної політики розвитку санаторно-курортних послуг з врахуванням їх інтегрованості в основу стратегії розвитку регіону, що передбачає взаємозв'язок чинників, критерії та варіантів цілей його розвитку.

Дістали подальшого розвитку:

- методичні підходи до становища сфери санаторно-курортних послуг регіону на основі SWOT і PEST-аналізу, за результатами яких виявлено взаємозв'язки між внутрішніми та зовнішніми факторами, що на відміну від існуючих передбачають вибір кількох сегментів ринку із використанням маркетингових інструментів та інтенсифікацію наявних ресурсів, що дозволило визначити порівняльні переваги, виклики і ризики, а також окреслити стратегію інтенсивного розвитку сфери санаторно-курортних послуг з елементами економії, яка побудована на засадах диференційованого маркетингу, що дозволить санаторно-курортним закладам не тільки зберегти частку на загальнонаціональному ринку, а й підвищити ефективність діяльності та рівень конкурентних переваг;

- поняття «розвиток системи послуг» як впорядкованої в часі системи орієнтирів та пріоритетних напрямків використання ресурсного, наукового та «виробничого» потенціалу сфери надання санаторно-курортних послуг з метою ефективного досягнення поставлених цілей;

- методичний підхід до багатофакторної оцінки конкурентоспроможності санаторно-курортних закладів та їх відповідності до потреб споживачів їх послуг.

Значущість результатів дисертаційного дослідження для науки і практики. В дисертаційній роботі здобувач дослідив: основні положення економічної теорії щодо проблем регіональної політики взагалі та що стосуються сфери санаторно-курортних послуг, які прив'язані до конкретних регіонів і природно-ресурсного потенціалу, соціально-економічного змісту цих послуг, а також дослідив нормативно-правове забезпечення діяльності санаторно-курортних закладів; механізми організаційно-економічного управління розвитком санаторно-курортної сфери; тенденції розвитку та регіональні особливості формування сфери санаторно-курортних послуг; виявив фактори, які забезпечують конкурентоспроможність закладів надання цих послуг; запропонував маркетингові інструменти для оцінки конкурентоспроможності як самих послуг так і безпосередньо закладів, які їх надають; довів, що одним із основних показників конкурентоспроможності закладів по наданню оздоровчих

послуг є бренд, а також, що системно-рефлекторний маркетинг може виступати як інструмент оцінки та активізації конкурентоспроможності санаторно-курортних послуг в умовах регіону; в роботі запропоновано економіко-математичний інструментарій формування політики розвитку санаторно-курортних послуг, оцінки ефективності надання цих послуг, що дало змогу розробити систему кластеризації санаторно-курортних закладів України в розрізі її регіонів; розроблено пропозиції з імплементації міжнародного досвіду формування і реалізації регіональної політики розвитку сфери оздоровчих послуг, а також запропоновано концептуальні напрямки вдосконалення всієї регіональної системи управління розвитком сфери санаторно-курортних послуг з врахуванням процесів децентралізації влади, які реалізуються в країні.

Зміст дисертації та окремих її розділів (всього 5 розділів), структурно-логічна побудова дослідження дає підставу для висновку про узгодженість основних напрямків дослідження за темою роботи та достовірність отриманих результатів. Загальні висновки і пропозиції автора відображають результати проведених досліджень як за окремими розділами, так і в цілому.

Одержані автором результати дослідження з теорії і практики характеризують достатній рівень вирішення проблем обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробки практичних рекомендацій щодо формування регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг та її реалізації.

Практичне значення роботи Галаченка О.О. підтверджується відповідними офіційними документами. Судячи з представлених матеріалів, пошукувачем опубліковано 40 наукових праць загальним обсягом 36,01 д.а., з яких: 1 одноосібна монографія; 24 статті (у тому числі 18 одноосібних) у наукових фахових виданнях (з них 18 статей у виданнях України, 9 з яких включено до міжнародних наукометричних баз, 5 статей у науково-періодичних виданнях інших держав); 14 публікацій у матеріалах конференцій; 1 публікація, що додатково відображає наукові результати дослідження.

Апробація результатів досліджень. Основні наукові результати наукових досліджень доповідались та обговорювались на 14 науково-практичних

конференціях міжнародного рівня (Ужгород - 2016р., Умань - 2016р., Львів - 2016р., 2017р., Полтава-2016р., 2017р., Одеса-2016р., та Мелітополь - 2018р.).

Дискусійні положення, зауваження і пропозиції щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційне дослідження пошукувача Галаченка О.О., вважаю за необхідне висловити деякі зауваження та вказати на наявність в роботі дискусійних моментів:

1. В роботі автор наголошує на соціальному та економічному змісті (ефекті) надання санаторно-курортних послуг з врахуванням певних умов регіонів (с.34-52), наводиться їх кваліфікаційні ознаки (с. 40-51).В той же час регіональна політика вимагає державного регулювання санаторно-курортної діяльності на ринку оздоровчих послуг для врахування різноспрямованих інтересів: охорона та раціональне використання природних ресурсів; ефективне оздоровлення та лікування громадян; забезпечення оптимальної вартості оздоровчих послуг; підтримка економічної стабільності роботи курортних закладів.

2. Пошукувач зосередив свою увагу на маркетингових інструментах підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортних послуг (с. 186-218), класифікації цих послуг, які надаються санаторно-курортними закладами (с. 242-291), в той же час з поля зору автора випали люди-отримувачі цих послуг, їх купівельна спроможність отримувати ці послуги.

Для цього пошукувач міг би скористатись дослідженнями інших авторів, та прив'язати свою класифікацію не до конкурентних переваг як регіонів, так і окремих закладів, а до конкретних груп споживачів цих послуг за ознакою їх купівельної спроможності. Бо може статися, що оздоровчі заклади скористаються нашими рекомендаціями - піднімуть свою конкурентоспроможність і відповідно ціну послуг, але не буде кому ними скористатися.

Приклад такий сьогодні у нас на очах - це будівництво елітного житла, попит на яке різко впав.

3. Дисертант аналізуючи тенденції розвитку закладів санаторно-курортних послуг в Україні показує, що на теперішній час сформувалась певна тенденція до скорочення їх кількості, але аналіз причин, факторів та динаміки таких тенденцій

залишився поза увагою дослідника. Не зрозуміло і не доведено - в чому тут об'єктивні та суб'єктивні причини, чи є це позитивом або негативом? Бо тут діють певні суперечливості, які бажано було б дослідити та закласти в регіональну політику.

4. В дисертаційному дослідженні з метою виявлення взаємозв'язків між внутрішніми та зовнішніми детермінантами, що мають важливе значення для розвитку сфери санаторно-курортних послуг, за допомогою кількісних та якісних методів, де інструментом аналізу слугувала анкета «Маркетингове дослідження оцінки сили впливу факторів на діяльність закладів сфери санаторно-курортних послуг Вінницької області» (додат. В) автор провів 8\ЎОТ-аналіз та РЕ8Т-аналіз (с. 171-180). Проте проведення ідентичного аналізу по іншому регіоні, наприклад по санаторно-курортних закладах Одеської області, та їх порівняння дало б можливість автору мати більш презентативну вибірку та зробити більш ґрунтовні висновки в даному напрямі.

5. В розділі 3, п.п.3.1 дисертації автором досліджується соціал медіа маркетинг у забезпеченні конкурентоспроможності санаторно-курортних послуг на регіональному рівні (с. 181-198), де за результатами дослідження, виокремлено тренди соціал медіа маркетингу, що гарантують прерогативи для санаторно-курортних послуг регіону (рис 3.1). Серед перших переваг соціал медіа маркетингу - покращання позиції бренду санаторно-курортних та оздоровчих підприємств на ринку, (визнано 75% усіх маркетологів), збільшення трафіку (65% експертів стверджують про відповідний позитив та результативність), покращання формування зворотного зв'язку зі споживачами (69%). Проте, в роботі для повноти дослідження бажано було б визначити в грошовому еквіваленті - який саме економічний вплив має використання даних маркетингових інструментів на той чи інший санаторно-курортний заклад.

6. В дисертації автор висвітлює напрями імплементації міжнародного досвіду формування та реалізації регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг (с. 313-320). Аналізуючи особливості формування політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг в світі, автор дослідження виділив три типи моделей організації та регулювання даної сфери. Проте автор не

доводить яка саме має переваги і найбільш підходить для імплементації в регіональних умовах.

7. В дисертаційній роботі на рис. 5.6 (с. 340) відображено концептуальні засади вдосконалення управління розвитком сфери санаторно-курортних послуг регіонів в умовах децентралізації, що передбачають комплекс заходів та передумов, які необхідно врахувати з метою їхньої реалізації. Основною такою передумовою є децентралізаційні процеси, оскільки фінансова підтримка, залучення інвестиційних проєктів залежатиме від місцевих бюджетів регіонів та органів самоврядування на місцях. Проте автор не згадує про фінансові ризики, які можуть виникати в різних регіонах при передачі значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування.

8. На стор. 27, III абз. автор відмічає, що ним «вперше»: «розроблено теоретико-методологічні засади формування регіональної політики», але з тексту цього не видно. І тут же IV абз., де автор дає визначення поняття «регіональна політика розвитку сфери санаторно-курортних послуг», в той же час, наведене ним тлумачення цього поняття в значній мірі не співпадає з планом роботи.

9. В авторефераті та в дисертації не всі наукові результати, а також загальні висновки по роботі, співпадають з поставленими автором завданнями по темі дослідження.

Висловлені зауваження не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи. Вона є оригінальним, самостійним дослідженням з актуальної проблеми формування та реалізації регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг в умовах децентралізації влади.

Загальний висновок.

Аналіз дисертації пошукувача Галаченка Олександра Олександровича, яка підготовлена на тему "Регіональна політика розвитку сфери санаторно-курортних послуг", дозволяє дійти висновку, що вона виконана на актуальну тему, містить теоретичні, методологічні та практичні розробки щодо вирішення проблеми формування та реалізації регіональної політики розвитку сфери санаторно-курортних послуг в умовах децентралізації влади. Автор роботи є кваліфікованим

та компетентним фахівцем, спроможним ставити науково-практичні задачі та самостійно здійснювати дослідження, обирати необхідні методи наукового аналізу. Мова дисертації чітка, грамотна.

Аналіз змісту дисертаційної роботи, автореферату, опублікованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені, належним чином відображено у роботі. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам атестаційної колегії МОН України щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Актуальність, новизна та важливість одержаних здобувачем результатів, їх обґрунтованість, а також практична цінність сформульованих положень і висновків в сукупності дають підстави для висновку про те, що дисертаційна робота відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р. а її автор, Галаченко Олександр Олександрович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

академік НАН України,
доктор економічних наук, професор,
директор Інституту проблем ринку та
економіко-екологічних досліджень НАН України

Б.В. Буркинський

